

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи

І.В. Лещина

“12” вересня 2024 року

Кафедра пропедевтики внутрішньої медицини, медсестринства та біоетики

ПРОГРАМА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ

ДОГЛЯД ЗА ХВОРИМИ (ПРАКТИКА)

(назва освітнього компоненту)

Навчальний рік 2024-2025

Галузь знань 22 «Охорона здоров'я»
(шифр і назва напряму підготовки)

Спеціальність / рівень освіти 222 «Медицина», другий (магістерський) рівень
(шифр і назва спеціальності)

ОПП «Медицина»

Курс 2

Програма освітнього компоненту розглянута на засіданні кафедри пропедевтики внутрішньої медицини, медсестринства та біоетики

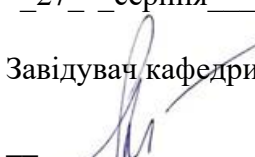
Схвалено методичною комісією ХНМУ з проблем терапевтичного профілю

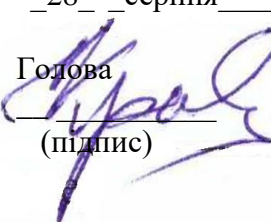
Протокол від.
“_27_” серпня 2024 року № 1_

Протокол від.
“_28_” серпня 2024 року №1

Завідувач кафедри

Голова

проф. Ащеулова Т.В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

проф. Кравчун П.Г.
(підпис) (прізвище та ініціали)

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

1. Ащеулова Т.В., завідувач кафедри пропедевтики внутрішньої медицини, медсестринства та біоетики доктор медичних наук, професор;
2. Кочубей О.А., доцент кафедри пропедевтики внутрішньої медицини, медсестринства та біоетики кандидат медичних наук, доцент;
3. Кузьменко Н.М., асистент кафедри пропедевтики внутрішньої медицини, медсестринства та біоетики, кандидат медичних наук.

ВСТУП

Програма вивчення освітнього компоненту «Догляд за хворими (практика)» складена відповідно до Освітньо-професійної програми «Медицина»(2022р.) та Стандарту вищої освіти України (далі – Стандарт), другий (магістерський) рівень, галузі знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальності 222 «Медицина»(2021р.).

Опис освітнього компоненту(анотація) «Догляд за хворими» (практика) є першою клінічною дисципліною, під час вивчення якої відбувається знайомство студента із роботою медичних закладів стаціонарного типу, перший контакт із хворими, формування морально-етичних основ подальшої професійної поведінки. Навчальна дисципліна «Догляд за хворими» передбачає вивчення гігієнічних, профілактичних та лікувальних заходів, які входять до компетенції молодшого та частково середнього медичного персоналу і застосовуються для створення комфортних умов перебування хворого у медичному закладі, сприяння якнайшвидшого одужання пацієнта, запобігання розвитку ускладнень, а також опанування найпростішими маніпуляціями надання першої медичної допомоги при невідкладних станах.

Засвоєння матеріалу базується на послідовному ознайомленні з особливостями реалізації вказаного обсягу дій у роботі терапевтичних відділень лікарень.

Організація навчального процесу здійснюється за вимогами Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи, яка ґрунтується на визначенні навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених результатів навчання та обліковується у кредитах заснованої на поєднанні технологій навчання за розділами та залікових кредитів оцінки – одиниць виміру навчального навантаження студента, необхідного для засвоєння дисципліни або її розділу.

Предметом вивчення освітнього компоненту є комплекс заходів, спрямованих на створення сприятливих умов успішного лікування хворих, у тому числі хворих дітей, полегшення їх стану і задоволення основних фізіологічних потреб організму.

Міждисциплінарні зв'язки: Відповідно до примірного навчального плану, проходження практики з догляду за хворими передбачено 3 семестрі, коли студентом набуті відповідні знання з основних базових дисциплін: медичної біології, медичної та біологічної фізики, анатомії та фізіології людини, біоорганічної та біологічної хімії, а також розпочалось вивчення мікробіології, вірусології та імунології, клінічної анатомії і оперативної хірургії, з якими інтегрується програма виробничої практики. У свою чергу, практика з догляду за хворими формує засади подальшого вивчення студентом клінічних дисциплін – педіатрії, пропедевтики внутрішньої медицини, внутрішньої медицини, хірургії, медичної психології, інфекційних хвороб, онкології, анестезіології та інтенсивної терапії, що передбачає інтеграцію з цими дисциплінами «по вертикалі» та формування умінь застосовувати знання з догляду за хворими в процесі подальшого навчання та у професійній діяльності.

1. Мета та завдання освітнього компоненту

1.1. Метою викладання освітнього компоненту «Догляд за хворими» (практика) є опанування студентом основних прийомів професійної діяльності молодшої медичної сестри на основі глибокого знання та розуміння особливостей функціонування організму хворої людини, із дотриманням принципів медичної етики та деонтології

1.2. Основними завданнями вивчення освітнього компоненту «Догляд за хворими» (практика) є засвоєння основних теоретичних знань, необхідних для організації комфортних умов перебування хворого у стаціонарі та забезпечення необхідного догляду за ним на всіх етапах лікування

Набуття основних практичних навичок з догляду за хворими в умовах стаціонару та вмінь визначати й оцінювати загальний стан пацієнта, основні параметри його життєдіяльності та правила забезпечення життєвих потреб організму

Формування у студентів морально-етичних та деонтологічних якостей при професійному спілкуванні з хворим

1.3 Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

Знати:

- зміст догляду за хворими та його ролі в структурі загальноклінічних заходів терапевтичного стаціонару;
- основні функціональні обов'язки молодшої медичної сестри в терапевтичних, стаціонарах;
- принципи фахової субординації в системі лікар – медична сестра – молодший медичний персонал;
- структуру та функції терапевтичного стаціонару;
- вимоги та правила забезпечення лікувально–охоронного і санітарно–гігієнічного режиму основних підрозділів стаціонару;
- правила заповнення медичної документації стаціонару;
- правила та послідовності проведення розпитування і огляду хворого;
- фізіологічні основи формування основних показників діяльності серцево–судинної та дихальної систем (пульсу, артеріального тиску, дихання);
- регуляції температурного гомеостазу організму та механізми розвитку гарячки;
- загальних правил зберігання ліків в стаціонарі, класифікації лікарських засобів та розподілу їх за групами для зберігання;
- механізми впливу основних медикаментозних та фізіотерапевтичних процедур на організм хворого;
- методи сучасної антисептики і асептики;
- правила організації дієтичного харчування хворих терапевтичного, стаціонару;
- основні методи очищення кишківника та правила їх проведення;
- ознаки клінічної та біологічної смерті, правил поводження з трупом;
- основні принципи проведення серцево–легеневої реанімації.

Вміти:

- демонструвати володіння морально–деонтологічними принципами медичного фахівця та принципами фахової субординації у клініці внутрішніх хвороб;
- демонструвати володіння навичками організації режиму і догляду за хворими з різними захворюваннями терапевтичного профілю, виконувати необхідні медичні маніпуляції;
- демонструвати володіння навичками дотримання лікувально–охоронного та забезпечення санітарно–гігієнічного режиму основних підрозділів терапевтичного стаціонару;
- проводити розпитування та огляд хворого;
- демонструвати методику проведення антропометричних досліджень хворого і робити висновок щодо конституціонального типу обстежуваного;
- робити попередню оцінку стану температурного гомеостазу хворого за результатами термометрії та реєстрації температурних кривих;
- демонструвати володіння навичками догляду за хворими із гарячкою;
- демонструвати найпростіші медичні маніпуляції з проведення хворим медикаментозних та фізіотерапевтичних процедур;
- демонструвати володіння навичками забезпечення особистої гігієни хворих та догляду за важкохворими;
- демонструвати навички надання першої допомоги хворим із порушеннями з боку серцево–судинної та дихальної систем;
- робити висновок про стан фізіологічних функцій організму, його систем та органів;
- визначати основні показники діяльності серцево–судинної та дихальної систем (пульсу, артеріального тиску, дихання);
- демонструвати навички дотримання особистої гігієни медперсоналу;

- демонструвати вміння ведення медичної документації, облікової та звітної документації;
- виявляти ознаки клінічної смерті, проводити серцево-легеневу реанімацію.

1.4 Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє освітній компонент (взаємозв'язок з нормативним змістом підготовки здобувачів вищої освіти, сформульованим у термінах результатів навчання у Стандарті).

Згідно з вимогами стандарту освітній компонента забезпечує набуття студентами **компетентностей**:

– *інтегральна*:

Здатність розв'язувати складні задачі, у тому числі дослідницького та інноваційного характеру у сфері медицини. Здатність продовжувати навчання з високим ступенем автономії

– *загальні*:

ЗК1 – Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2 – Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК3 – Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК4 – Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності.

ЗК5 – Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК6 – Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК7 – Здатність працювати в команді.

ЗК8 – Здатність до міжособистісної взаємодії.

ЗК9 – Здатність спілкуватись іноземною мовою.

ЗК10 – Здатність використовувати інформаційні і комунікаційні технології.

ЗК11 - Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК12 - Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків.

ЗК13 - Усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем.

ЗК14 - Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК15 - Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

– *спеціальні (фахові, предметні)*:

ФК1 – Здатність збирати медичну інформацію про пацієнта і аналізувати клінічні дані.

ФК5 – Здатність до визначення характеру харчування при лікуванні та профілактиці захворювань.

ФК8 – Здатність до визначення тактики та надання екстреної медичної допомоги.

ФК9 – Здатність до проведення лікувально-евакуаційних заходів.

ФК10 – Здатність до виконання медичних маніпуляцій.

ФК11 – Здатність розв'язувати медичні проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності.

ФК13 – Здатність до проведення санітарно-гігієнічних та профілактичних заходів.

ФК16 – Здатність до ведення медичної документації, в тому числі електронних форм.

ФК20 - Здатність до проведення епідеміологічних та медико-статистичних досліджень здоров'я населення; обробки соціальної, економічної та медичної інформації.

ФК21 - Зрозуміло і неоднозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з проблем охорони здоров'я та дотичних питань до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.

ФК24 - Дотримання етичних принципів при роботі з пацієнтами, лабораторними тваринами.

ФК25 - Дотримання професійної та академічної доброчесності, нести відповідальність за достовірність отриманих наукових результатів.

Деталізація компетентностей відповідно до дескрипторів НРК у формі «Матриці компетентностей».

Матриця відповідності визначених Стандартом компетентностей дескрипторам НРК

Матриця відповідності визначених Стандартом компетентностей дескрипторам НРК

	Класифікація компетентностей за НРК	Знання Зн1 Спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень Зн2 Критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	Уміння/Навички Ум1 Спеціалізовані уміння/навички розв'язання проблем, необхідні для проведення досліджень та/або провадження інноваційної діяльності з метою розвитку нових знань та процедур Ум2 Здатність інтегрувати знання та розв'язувати складні задачі у широких або мультидисциплінарних контекстах Ум3 Здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності	Комунікація К1 Зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються К2 Використання іноземних мов у професійній діяльності	Відповідальність і автономія АВ1 Управління робочими або навчальними процесами, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів АВ2 Відповідальність за внесок до професійних знань і практики та/або оцінювання результатів діяльності команд та колективів АВ3 Здатність продовжувати навчання з високим ступенем автономії
Інтегральна компетентність					
1.	Здатність розв'язувати складні задачі, у тому числі дослідницького та інноваційного характеру у сфері медицини. Здатність продовжувати навчання з високим ступенем автономії.				
Загальні компетентності					
1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу	Зн1	Ум1	К1	АВ1

2	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями	Зн1	Ум3	К2	АВ3
3	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях	Зн1	Ум2	К1	АВ1
4	Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності.	Зн2	Ум2	К2	АВ2
5	Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.		Ум3		АВ2
6	Здатність приймати обґрунтовані рішення.	Зн1	Ум3	К1	АВ1
7	Здатність працювати в команді.	Зн2	Ум3	К1	АВ2
8	Здатність до міжособистісної взаємодії.	Зн1	Ум3	К1	АВ2
9	Здатність спілкуватись іноземною мовою	-	-	К2	-
10	Здатність використовувати інформаційні і комунікаційні технології.	Зн2	Ум3	К2	АВ3
11	Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.	Зн2	Ум2	К2	АВ2
12	Визначеність і наполегливість щодо поста в лених завдань і взятих обов'язків	Зн2	Ум3		Зн2
13	Усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем.	Зн2	Ум1	К1	АВ1
14	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.	Зн1	Ум2	К1	АВ3
15	Здатність зберігати та примножувати	Зн2	Ум3		АВ3

	моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя				
Спеціальні (фахові) компетентності					
1	Здатність збирати медичну інформацію про пацієнта і аналізувати клінічні данні	Зн2	Ум3	К2	АВ2
5	Здатність до визначення характеру харчування при лікуванні захворювань	Зн2	Ум1	К1	АВ1
8	Здатність до визначення тактики та надання екстреної медичної допомоги	Зн2	Ум3	К1	АВ2
9	Здатність до проведення лікувально - евакуаційні заходи	Зн2	Ум2	К1	АВ2
10	Здатність до виконання медичних маніпуляцій	Зн1	Ум3	К1	АВ1
11	Здатність розв'язувати медичні проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності.	Зн2	Ум3	К1	АВ2
13	Здатність до проведення санітарно - гігієнічних та профілактичних заходів	Зн2	Ум2	К1	АВ2

16	Здатність до ведення м едичної документації, в тому числі електронних форм	Зн2	Ум1	К1	АВ1
20	Здатність до проведення епідеміологічних та медико-статистичних досліджень здоров'я населення; обробки соціальної, економічної та медичної інформації	Зн2	Ум2	К1	АВ2
21	Зрозуміло і неоднозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з проблем охорони здоров'я та дотичних питань до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються	Зн2	Ум3	К2	АВ2
24	Дотримання етичних принципів при роботі з пацієнтами, лабораторними тваринами	Зн1	Ум2	К1	АВ1
25	Дотримання професійної та академічної доброчесності, нести відповідальність за достовірність отриманих наукових результатів	Зн2	Ум2	К2	АВ2

Результати навчання:

Інтегративні кінцеві програмні результати навчання, формуванню яких сприяє навчальний освітній компонент:

ПРН 1. Мати ґрунтовні знання із структури професійної діяльності. Вміти здійснювати професійну діяльність, що потребує оновлення та інтеграції знань. Нести відповідальність за професійний розвиток, здатність до подальшого професійного навчання з високим рівнем автономності.

ПРН 2. Розуміння та знання фундаментальних і клінічних біомедичних наук, на рівні достатньому для вирішення професійних задач у сфері охорони здоров'я.

ПРН 5. Збирати скарги, анамнез життя та захворювання, оцінювати психомоторний та фізичний розвиток пацієнта, стан органів та систем організму, на підставі результатів лабораторних та інструментальних досліджень оцінювати інформацію щодо діагнозу (за списком 4), враховуючи вік пацієнта.

ПРН 14. Визначати тактику та надавати екстрену медичної допомогу при невідкладних станах (за списком 3) в умовах обмеженого часу згідно з існуючими клінічними протоколами та стандартами лікування.

ПРН 15. Організувати надання медичної допомоги та лікувально-евакуаційних заходів населенню та військовослужбовцям в умовах надзвичайних ситуації та бойових дій, в т.ч. у польових умовах.

ПРН 19. Планувати та втілювати систему протиепідемічних та профілактичних заходів, щодо виникнення та розповсюдження захворювань серед населення.

ПРН 21. Відшукувати необхідну інформацію у професійній літературі та базах даних інших джерелах, аналізувати, оцінювати та застосовувати цю інформацію.

ПРН 23. Застосовувати в професійній діяльності та професійному саморозвитку сучасні цифрові, інформаційно-комунікаційні технології, спеціалізоване програмне забезпечення

ПРН 25. Організувати необхідний рівень індивідуальної безпеки (власної та осіб, про яких піклується) у разі виникнення типових небезпечних ситуацій в індивідуальному полі діяльності.

ПРН 26. Зрозуміло і однозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з проблем охорони здоров'я та дотичних питань до фахівців і нефахівців; управляти конфліктами на міжособистісному та організаційному (професійному) рівні, налагоджувати ефективну комунікацію в фаховому та нефаховому середовищі.

ПРН 28. Вільно спілкуватися державною та англійською мовою, як усно так і письмово для обговорення професійної діяльності, досліджень та проєктів.

ПРН 31. Діяти у професійній сфері з урахуванням власної свободи й безпеки у співпраці й порозумінні з членами соціума - як фахівцями, так і нефахівцями; вміти приймати рішення самостійно, нести відповідальність за свої дії; ефективно працювати в команді, керуючись принципами лідерства та взаємоповаги

Результати навчання для освітнього компоненту.

1. Збирати дані про скарги пацієнта, анамнез хвороби, анамнез життя, спадковий анамнез, загальний стан пацієнта, зовнішній вигляд за умов закладу охорони здоров'я, його підрозділу або вдома у хворого;

– обстежувати стан серцево-судинної системи (вимірювати артеріальний тиск, досліджувати пульс);

– обстежувати стан органів дихання (визначати частоту дихання)

2. Виконувати медичні маніпуляції в умовах лікувальної установи, використовуючи знання про людину, її органи та системи, анатоמו-фізіологічні та вікові особливості, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення та використовуючи стандартні методики.

3. Забезпечувати дотримання визначеного лікарем необхідного відповідного до віку харчування дітей та лікувального харчування хворих при лікуванні захворювань, в умовах закладу охорони здоров'я, використовуючи знання про людину, її органи та системи, анатоמו-фізіологічні та вікові особливості, дотримуючись відповідних етичних норм.

4. Здійснювати профілактичні заходи, в умовах закладу охорони здоров'я, його підрозділу на підставі даних про стан здоров'я певних контингентів населення та про наявність впливу на нього навколишнього середовища, використовуючи існуючі методи, в межах первинної медико-санітарної допомоги населенню, щодо:

– режиму діяльності та відпочинку;

– формування сприятливого виробничого середовища;

– первинної профілактики захворювань і травм;

– профілактики шкідливих звичок;

– пропаганди здорового способу життя.

5. Планувати заходи для запобігання розповсюдження інфекційних хвороб, проводити в умовах закладу охорони здоров'я, його підрозділу попередження внутрішньолікарняних інфекцій, демонструючи володіння методами сучасної антисептики і асептики.

6. Забезпечувати визначений лікарем необхідний режим праці та відпочинку (перебування хворого) при лікуванні захворювання в умовах закладу охорони здоров'я, використовуючи знання про людину, її органи та системи, анатоמו-фізіологічні та вікові

особливості, дотримуючись відповідних етичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами.

7. Надавати екстрену медичну допомогу, за будь-яких обставин, використовуючи знання про людину, її органи та системи, анатомо-фізіологічні та вікові особливості, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення, на підставі виявлення невідкладного стану (зупинка серця) в умовах обмеженого часу згідно з визначеною тактикою, використовуючи стандартні схеми (проведення непрямого масажу серця та штучної вентиляції легень).

8. За умов закладу охорони здоров'я, його підрозділу вести медичну документацію щодо пацієнта (заповнювати титульні сторінки карти стаціонарного хворого, історії хвороби), використовуючи стандартну технологію, на підставі нормативних документів

2. Інформаційний обсяг освітнього компоненту

На вивчення освітнього компоненту відводиться 30 години 1 кредит ЄКТС.

Опис навчальної освітнього компоненту

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика освітнього компоненту
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 1	Галузь знань 22 «Охорона здоров'я»	Нормативна
Загальна кількість годин - 30	Спеціальність: 222 «Медицина»	Рік підготовки: 2-й
		Семестр 3-й
		Лекції 0 год.
		Практичні, семінарські 6 год.
Годин для денної форми навчання: аудиторних - 6; самостійної роботи студента - 24	Освітньо-кваліфікаційний рівень: другий (магістерський)	Лабораторні 0 год.
		Самостійна робота 24 год.
		Індивідуальні завдання: 0 год.
		Вид контролю: Диференційований залік

3. Структура освітнього компоненту

Назви тем	Кількість годин					
	Форма навчання (денна)					
	усьог о	У тому числі				
лек		пр	лаб	інд	срс	
1	2	3	4	5	6	7
Тема 1. Організація роботи	2	-	2	-	-	-

терапевтичного стаціонару та основних структурних підрозділів. Розпит та загальний огляд хворого Температура тіла, правила вимірювання та реєстрації. Догляд за хворими з гарячкою.						
Тема 2. Правила визначення основних показників життєдіяльності хворого. Загальний і спеціальний догляд за тяжкохворими і агонуючими хворими. Основні заходи щодо забезпечення особистої гігієни хворого.	2	-	2	-	-	-
Тема 3. Організація лікувального харчування хворих. Способи очищення кишківника. Диференційований залік.	2	-	2	-	-	-
Засвоєння практичних навичок, наведених у плані практичної підготовки студента:	-	-	-	-	-	-
1) Продемонструвати правила заповнення медичної документації приймального відділення	0,5	-	-	-	-	0,5
2) Первинний огляд хворого у приймальному відділенні, огляд на педикульоз та коросту	0,5	-	-	-	-	0,5
3) Проведення антропометричних досліджень, визначення зросту хворого, маси тіла, ІМТ	0,5	-	-	-	-	0,5
4) Санітарно-гігієнічна обробка хворого у приймальному відділенні	0,5	-	-	-	-	0,5
5) Продемонструвати методу транспортування хворих на кріслі-каталці, ношах, перекладання хворих на ліжко	0,5	-	-	-	-	0,5
6) Продемонструвати методику приготування дезінфікуючих розчинів	0,5	-	-	-	-	0,5
7) Санітарна обробка приміщень приймального та терапевтичного відділення	0,5	-	-	-	-	0,5
8) Продемонструвати приготування відповідного дезрозчину та проведення санітарної обробки підвіконь та меблів у палаті	0,5	-	-	-	-	0,5
9) Підготувати необхідний дезрозчин та продемонструвати проведення вологого прибирання маніпуляційного кабінету	0,5	-	-	-	-	0,5
10) Підготувати необхідні розчини та продемонструвати правила проведення обробки медичного інвентарю для багаторазового використання (банки, термометри, наконечники клізм, судна)	0,5	-	-	-	-	0,5
11) Підготувати гігієнічну ванну для санітарно-гігієнічної обробки хворого та проведення її дезінфекції після	0,5	-	-	-	-	0,5

використання						
12) Підготовка посуду для збирання харкотиння, сечі та калу. Правила дезінфекції посуду	0,5	-	-	-	-	0,5
13) Продемонструвати вміння опитування хворого	0,5	-	-	-	-	0,5
14) Продемонструвати правила загального огляду хворого	0,5	-	-	-	-	0,5
15) Правила виміру температури тіла, оцінка результатів, заповнення температурного листка	0,5	-	-	-	-	0,5
16) На температурному листку позначити задані параметри пульсу, артеріального тиску, температури. Оцінити результати	0,5	-	-	-	-	0,5
17) Продемонструвати методику дослідження пульсу, артеріального тиску	0,5	-	-	-	-	0,5
18) Продемонструвати визначення основних показників дихання	0,5	-	-	-	-	0,5
19) Продемонструвати виготовлення дезрозчинів та методи утилізації вживаного одноразового інструментарію	0,5	-	-	-	-	0,5
20) Продемонструвати зміну білизни	0,5	-	-	-	-	0,5
21) Продемонструвати методику годування важкохворих	0,5	-	-	-	-	0,5
22) Доповісти особливості дієтичних столів	0,5	-	-	-	-	0,5
23) Продемонструвати техніку очисної, сифонної, масляної, крапельної та гіпертонічної клізми	0,5	-	-	-	-	0,5
24) Продемонструвати методу використання підкладного судна, сечоприймача та газовивідною трубки	0,5	-	-	-	-	0,5
25) Продемонструвати техніку гігієнічних процедур догляду за шкірою, слизовими оболонками	0,5	-	-	-	-	0,5
26) Підготувати необхідні матеріали та продемонструвати техніку проведення гігієнічних процедур по догляду ротової порожнини, носа та вушного проходу важкохворому	0,5	-	-	-	-	0,5
27) Продемонструвати техніку профілактики пролежнів	0,5	-	-	-	-	0,5
28) Доповісти правила поводження з померлою особою	0,5	-	-	-	-	0,5
Заповнення основної звітної документації – Щоденника виробничої практики та Підсумкового звіту	4	-	-	-	-	4
Тижневе спостереження за хворим із гарячкою, заповнення температурного листа, встановлення типу гарячки та доповідь досліджуваного випадку на	4	-	-	-	-	4

занятті						
Підготовка до диференційного заліку	2	-	-	-	-	2
Всього годин	30	-	6	-	-	24

4.Теми лекцій – не передбачено

5.Теми семінарських занять – не передбачено

6. Теми практичних занять

№ з./п.	Назва теми	Кількість годин
1.	<p>Тема 1. Організація роботи терапевтичного стаціонару та основних структурних підрозділів. Розпит та загальний огляд хворого. Температура тіла, правила вимірювання та реєстрації. Догляд за хворими з гарячкою.</p> <p>Визначення ролі і місця догляду за хворими в лікувально-діагностичному процесі. Морально-етичні та деонтологічні засади формування медичного фахівця. Основні професійні обов'язки медичного персоналу. Принципи фахової субординації. Основні відділення та допоміжні підрозділи терапевтичного стаціонару. Поняття про лікувально-охоронний, санітарний та лікарняний режими. Функції приймального відділення лікарні. Прийом та реєстрація хворих. Заповнення медичної документації. Транспортування хворих у профільні відділення лікарні. Загальна характеристика терапевтичного відділення, структура і функціональне призначення. Забезпечення санітарно-гігієнічного режиму відділення. Розпитування та загальний огляд хворого. Визначення загального стану хворого. Роль температурного гомеостазу в забезпеченні життєдіяльності організму. Методи вимірювання температури тіла. Термометри, їх будова, зберігання, дезінфекція. Методика вимірювання температури тіла ртутним термометром. Сучасні термометри – електричні, на основі рідких кристалів. Види температурних кривих. Реєстрація температури тіла і температурних кривих на температурних листках. Догляд за хворими з підвищеною температурою тіла при гарячці та остуді.</p>	2
2.	<p>Тема 2. Правила визначення основних показників життєдіяльності хворого. Загальний і спеціальний догляд за тяжкохворими і агонуючими хворими. Основні заходи щодо забезпечення особистої гігієни хворого.</p> <p>Пульс, основні його властивості. Методика дослідження пульсу на променевих артеріях. Судини, доступні для пальпації. Основні правила зупинки кровотечі з артеріальних та венозних судин., накладання кровоспинного джгута. Артеріальний тиск та правила його вимірювання на плечовій артерії. Нормальні показники артеріального тиску. Перша долікарська допомога хворим при зниженні та підвищенні артеріального тиску. Основні правила визначення частоти, глибини, типу, ритму дихання. Перша допомога хворим при кашлі, задишці, ядусі.</p> <p>Загальні правила догляду за хворими із постільним режимом, тяжкохворими і агонуючими. Забезпечення зручного положення у ліжку, профілактика пролежнів, особиста гігієна, переміна натільної і постільної білизни, забезпечення фізіологічних випорожнень (сечо-, каловипускання). Користування підкладним судном та сечоприймачем. Поняття про реанімацію. Методика і техніка найпростіших реанімаційних заходів: штучне дихання методом "із рота в рот" і "із рота у ніс", непрямий масаж серця. Поняття про клінічну і біологічну смерть. Правила обходження з трупом.</p>	2

	утилізації вживаного одноразового інструментарію - продемонструвати зміну білизни - продемонструвати методику годування важкохворих - доповісти особливості дієтичних столів - продемонструвати техніку очисної, сифонної, масляної, крапельної та гіпертонічної клізми - продемонструвати методу використання підкладного судна, сечоприймача та газовивідною трубки - продемонструвати техніку гігієнічних процедур догляду за шкірою, слизовими оболонками - підготувати необхідні матеріали та продемонструвати техніку проведення гігієнічних процедур по догляду ротової порожнини, носа та вушного проходу важкохворому - продемонструвати техніку профілактики пролежнів - доповісти правила поводження з померлою особою	0,5 0,5 0,5 0,5 0,5 0,5 0,5 0,5 0,5
2	Заповнення основної звітної документації – Щоденника виробничої практики та Підсумкового звіту	4
3	Тижневе спостереження за хворим із гарячкою, заповнення температурного листа, встановлення типу гарячки та доповідь досліджуваного випадку на занятті	4
4	Підготовка до диференційованого заліку	2
Всього годин		24

9. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання передбачають: огляд наукової літератури, підготовка рефератів, проведення наукових досліджень та індивідуальні навчально-дослідні завдання, написання тез наукових досліджень та виступи на конференціях.

10. Завдання для самостійної роботи

1. Проведення розпитування показового хворого, його загального огляду, аналіз та узагальнення отриманих даних з представленням клінічного випадку на занятті.
2. Тижневе спостереження за хворим із гарячкою, реєстрація температури тіла та показників гемодинаміки у температурному листі, визначення характеру гарячки та представлення клінічного випадку на практичному занятті
3. Робота з літературою й іншими джерелами інформації та підготовка реферативного повідомлення із доповіддю на практичному занятті.
Орієнтовний перелік тем для реферативних повідомлень:
  - 1) Історія вимірювання артеріального тиску та сучасні методи тонометрії
  - 2) Основні властивості пульсу та їх використання для оцінки стану хворого у традиційній та східній медицині
  - 3) Сучасні засоби профілактики пролежнів
  - 4) Сучасні методи термометрії та показання до їх використання у терапевтичній клініці
  - 5) Основні види лікарських засобів та особливості їх призначення пацієнтам терапевтичного профілю.

11. Методи навчання

За джерелами знань використовуються такі методи навчання: словесні – розповідь, пояснення, лекція, інструктаж; наочні – демонстрація, ілюстрація; практичні – практична робота, завдання.

За характером логіки пізнання використовуються наступні методи: аналітичний, синтетичний, аналітико-синтетичний, індуктивний, дедуктивний.

За рівнем самостійної розумової діяльності використовуються методи: проблемний, частково-пошуковий, дослідницький.

12. Методи контролю

Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (ECTS) – система трансферу і накопичення кредитів, що використовується в Європейському просторі вищої освіти з метою надання, визнання, підтвердження кваліфікації та освітніх компонентів і сприяє академічній мобільності здобувачів вищої освіти. Система ґрунтується на визначенні навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених результатів навчання та обліковуються у кредитах ECTS. Обсяг одного кредиту становить 30 годин. Навантаження одного навчального року становить 60 кредитів ECTS. Кредит ECTS включає усі види робіт студента: аудиторну, самостійну, проходження практичної підготовки, підготовку та складання атестації, тощо.

Оцінювання – це один із завершальних етапів навчальної діяльності студента та визначення успішності навчання. Оцінювання дає можливість стверджувати, що студент отримав необхідні знання, розуміння, навички, компетенції. Компетенція означає доведену здатність студента використовувати знання, навички та особисті уміння в навчальних чи робочих ситуаціях. Компетенція – це здатність переносити знання у практичну діяльність.

У вищій медичній освіті застосовуються різні види шкал оцінювання: багатобальна шкала, національна 4-бальна шкала та шкала ECTS. Результати конвертуються із однієї шкали в іншу згідно із нижченаведеними правилами. У Харківському національному медичному університеті рекомендованою багатобальною шкалою є 200-бальна шкала. Усі приклади в Інструкції наведені для 200-бальної шкали.

- *Поточна навчальна діяльність (далі – ПНД)* здійснюється викладачем академічної групи, після засвоєння студентами кожної теми дисципліни та виставляються оцінки з використанням 4-бальної (традиційної) системи. За підсумками семестру середню оцінку (с точністю до сотих) за поточну діяльність викладач автоматично одержує за допомогою електронного журналу системи АСУ.

- *Загальна навчальна діяльність (ЗНД)* – це навчальна діяльність здобувача освіти впродовж всього періоду вивчення дисципліни (або її частини), що закінчуються оцінкою з формою контролю «залік», «диференційований залік» та «іспит». ЗНД вважається виконаною, якщо здобувач відпрацював всі пропущені аудиторні заняття та лекції, а середній бал за всі теми ПК дорівнює 3-ом балам та вище. Бали за ЗНД для дисциплін з формою контролю «диференційований залік» або «іспит» розраховуються як середнє арифметичне балів ПК за всі теми всіх семестрів, впродовж всього періоду вивчення дисципліни (з точністю до сотих) за таблицею 1 «Перерахунок середньої оцінки за поточний контроль у багатобальну шкалу (для дисциплін, що завершуються ДЗ або іспитом)», що додається (додаток 1), автоматично в межах функціоналу електронного журналу АСУ. ЗНД визначається у балах від 70 до 120. Бали за ЗНД для дисциплін з формою контролю «залік» розраховуються як середнє арифметичне балів ПК за всі теми всіх семестрів, впродовж всього періоду вивчення дисципліни (з точністю до сотих) за таблицею 2 «Перерахунок середньої оцінки за поточний контроль у багатобальну шкалу (для дисциплін, що завершуються заліком)», що додається (додаток 2), автоматично в межах функціоналу електронного журналу АСУ. ЗНД визначається у балах від 120 до 200.

- *Підсумкове заняття (далі – ПЗ)* – проводиться після логічно завершеної частини дисципліни, що складається з сукупності навчальних елементів робочої програми, яка поєднує усі види підготовки (теоретичної, практичної і т. ін.) елементи освітньо-професійної програми (освітнього компоненту, усіх видів практик, атестації), що реалізується відповідними формами навчального процесу. ПЗ приймається викладачем академічної групи. Форми проведення ПЗ стандартизовані і включають контроль усіх видів підготовки (теоретичної, практичної, самостійної і т. ін.), передбачених програмою освітнього компоненту. За підсумкове заняття виставляється традиційна оцінка.

- *Підсумковий семестровий контроль* проводиться після завершення вивчення дисципліни у формі диференційованого заліку

- - диференційований залік (ДЗ) – проводиться викладачем академічної групи на останньому занятті з дисципліни. Допуск до ДЗ визначається у балах поточної навчальної діяльності, а саме: min - 70, max - 120 балів. Безпосередньо ДЗ оцінюється від - 50 до – 80 балів. Оцінка з дисципліни є сума балів за ЗНД, ІЗЗ та ДЗ і складає від 120 до 200 балів.

13. Оцінювання успішності навчальної діяльності здобувачів освіти

13.1 Оцінювання поточної та загальної навчальної діяльності (ПНД, ЗНД).

Перерахунок середньої оцінки за поточну діяльність у багатобальну шкалу проводиться відповідно до «Інструкції з оцінювання навчальної діяльності здобувачів вищої освіти в Харківському національному медичному університеті».

Перерахунок середньої оцінки за поточну діяльність у багатобальну шкалу (для дисциплін, що завершуються ДЗ)

4-бальна шкала	200-бальна шкала	4-бальна шкала	200-бальна шкала	4-бальна шкала	200-бальна шкала
5	200	4.22-4,23	169	3.45-3,46	138
4.97-4,99	199	4.19-4,21	168	3.42-3,44	137
4.95-4,96	198	4.17-4,18	167	3.4-3,41	136
4.92-4,94	197	4.14-4,16	166	3.37-3,39	135
4.9-4,91	196	4.12-4,13	165	3.35-3,36	134
4.87-4,89	195	4.09-4,11	164	3.32-3,34	133
4.85-4,86	194	4.07-4,08	163	3.3-3,31	132
4.82-4,84	193	4.04-4,06	162	3.27-3,29	131
4.8-4,81	192	4.02-4,03	161	3.25-3,26	130
4.77-4,79	191	3.99-4,01	160	3.22-3,24	129
4.75-4,76	190	3.97-3,98	159	3.2-3,21	128
4.72-4,74	189	3.94-3,96	158	3.17-3,19	127
4.7-4,71	188	3.92-3,93	157	3.15-3,16	126
4.67-4,69	187	3.89-3,91	156	3.12-3,14	125
4.65-4,66	186	3.87-3,88	155	3.1-3,11	124
4.62-4,64	185	3.84-3,86	154	3.07-3,09	123
4.6-4,61	184	3.82-3,83	153	3.05-3,06	122
4.57-4,59	183	3.79-3,81	152	3.02-3,04	121
4.54-4,56	182	3.77-3,78	151	3-3,01	120
4.52-4,53	181	3.74-3,76	150	Менше 3	Недостатньо
4.5-4,51	180	3.72-3,73	149		
4.47-4,49	179	3.7-3,71	148		
4.45-4,46	178	3.67-3,69	147		
4.42-4,44	177	3.65-3,66	146		
4.4-4,41	176	3.62-3,64	145		
4.37-4,39	175	3.6-3,61	144		
4.35-4,36	174	3.57-3,59	143		
4.32-4,34	173	3.55-3,56	142		
4.3-4,31	172	3.52-3,54	141		
4,27-4,29	171	3.5-3,51	140		
4.24-4,26	170	3.47-3,49	139		

13.2 Проведення та оцінювання диференційованого заліку

Диференційований залік з дисципліни - це процес, протягом якого перевіряються отримані за курс: - рівень теоретичних знань; - розвиток творчого мислення; - навички самостійної роботи; - компетенції - вміння синтезувати отримані знання і застосовувати

їх у вирішенні практичних завдань. Диференційований залік проводиться викладачем групи на останньому занятті.

Проведення диференційованого заліку

1. Вирішення пакету тестових завдань рекомендується проводити на останньому або передостанньому занятті в семестрі, який включає базові (якірні) тестові завдання ЛШ у кількості не менше 30 тестів. Критерій оцінювання – 100% вірно вирішених завдань, «склав - не склав».

2. Оцінювання засвоєння практичних навичок та теоретичних знань за всіма темами дисципліни в день і ДЗ.

Критерії оцінювання практичних навичок і теоретичних знань (табл. 7 з «Інструкції з оцінювання навчальної діяльності здобувачів вищої освіти у ХНМУ»).

Оцінювання теоретичних знань та практичних навичок, якщо вони представлені в одному білеті

Кількість питань	«5»	«4»	«3»	Відповідь за білетами, які включають теоретичну та практичну частини дисципліни	За кожну відповідь студент одержує від 10 до 16 балів, що відповідає: «5» - 16 балів; «4» - 13 балів; «3» - 10 балів.
1	16	13	10		
2	16	13	10		
3	16	13	10		
4	16	13	10		
5	16	13	10		
	80	65	50		

13.3 Оцінка з дисципліни

Оцінка з дисципліни визначається як середнє арифметичне балів за всі заняття, протягом яких вивчалась дисципліна, які переводяться у 120-бальну шкалу ECTS (табл.1) з додаванням балів, одержаних безпосередньо на диф. заліку.

Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за вивчення дисципліни – 200 балів, у тому числі максимальна кількість балів за поточну навчальну діяльність – 120 балів, а також максимальна кількість балів за результатами диф. заліку або іспиту - 80 балів. Мінімальна кількість балів становить 120, у тому числі мінімальна поточна навчальна діяльність – 70 та за результатами іспиту або диф. заліку – 50 балів.

Оцінювання індивідуальних завдань студента

Індивідуальні завдання студента (далі – ІЗС) оцінюються в балах ECTS (не більше 10), які додаються до суми балів, набраних за поточну навчальну діяльність. Бали за індивідуальні завдання одноразово нараховуються студенту тільки комісійно (комісія – зав. кафедри, завуч, викладач групи) лише за умов успішного їх виконання та захисту. В жодному разі загальна сума балів за ПНД не може перевищувати 120 балів.

Оцінювання самостійної роботи студентів

Засвоєння тем, які виносяться лише на самостійну роботу, перевіряється під час підсумкового заняття, диф. заліку. (табл. з «Інструкції з оцінювання навчальної діяльності здобувачів вищої освіти у ХНМУ»).

Відповідність оцінок за 200 бальною шкалою, чотирибальною (національною) шкалою та шкалою ECTS

Оцінка за 200 бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за чотирибальною шкалою
180–200	A	Відмінно
160–179	B	Добре
150–159	C	Добре
130–149	D	Задовільно
120–129	E	Задовільно
Менше 120	F, Fx	Незадовільно

14. Методичне забезпечення

1. Освітньо-професійна програма (ОПП);
2. Програма освітнього компоненту;
3. Плани практичних занять та самостійної роботи студентів;
4. Методичні розробки для викладача;
5. Методичні вказівки до практичних занять для студентів;
6. Методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів;
7. Тестові та контрольні завдання до практичних занять;
8. Питання та завдання до контролю засвоєння розділу;
9. Перелік питань для кінцевого контролю знань з дисципліни (диференційований

залік), який передбачає перевірку:

рівня теоретичних знань та умінь використовувати їх у конкретних ситуаціях;

- рівня оволодіння практичними навичками при вивченні дисципліни.

Обов'язковий мінімальний перелік теоретичних та практичних питань, без знання яких студент не може отримати задовільну оцінку під час диференційного заліку:

1) Відсутність заповненого щоденника виробничої практики, підписаного викладачем.

2) Мінімальний перелік теоретичних питань:

- зміст догляду за хворими та його ролі в структурі загальноклінічних заходів терапевтичного стаціонару

- основні функціональні обов'язки молодшої медичної сестри в терапевтичних, стаціонарах.

- принципи фахової субординації в системі лікар – медична сестра – молодший медичний персонал

- структуру та функції терапевтичного стаціонару

- вимоги та правила забезпечення лікувально–охоронного і санітарно–гігієнічного режиму основних підрозділів стаціонару

- правила заповнення медичної документації стаціонару

- правила та послідовності проведення розпитування і огляду хворого

- фізіологічні основи формування основних показників діяльності серцево–судинної та дихальної систем (пульсу, артеріального тиску, дихання)

- регуляції температурного гомеостазу організму та механізми розвитку гарячки

- загальних правил зберігання ліків в стаціонарі, класифікації лікарських засобів та розподілу їх за групами для зберігання

- механізми впливу основних медикаментозних та фізіотерапевтичних процедур на організм хворого

- методи сучасної антисептики і асептики

- правила організації дієтичного харчування хворих терапевтичного, стаціонару,

- основні методи очищення кишечника та правила їх проведення

- ознаки клінічної та біологічної смерті, правил поводження з трупом

- основні принципи проведення серцево-легеневої реанімації

3) Мінімальний перелік теоретичних питань:

- продемонструвати правила заповнення медичної документації приймального відділення

- первинний огляд хворого у приймальному відділенні, огляд на педикульоз та коросту

- проведення антропометричних досліджень, визначення зросту хворого, маси тіла, ІМТ

- санітарно-гігієнічна обробка хворого у приймальному відділенні

- продемонструвати методу транспортування хворих на кріслі-каталці, ношах; перекладання хворих на ліжко

- продемонструвати методику приготування дезінфікуючих розчинів

- санітарна обробка приміщень приймального та терапевтичного відділення
- продемонструвати приготування відповідного дезрозчину та проведення санітарної обробки підвіконь та меблів у палаті
- підготувати необхідний дезрозчин та продемонструвати проведення вологого прибирання маніпуляційного кабінету
- підготувати необхідні розчини та продемонструвати правила проведення обробки медичного інвентарю для багаторазового використання (банки, термометри, наконечники клізм, судна)
- підготувати гігієнічну ванну для санітарно-гігієнічної обробки хворого та проведення її дезінфекції після використання
- підготовка посуду для збирання харкотиння, сечі та калу; правила дезінфекції посуду
- продемонструвати вміння опитування хворого
- продемонструвати правила загального огляду хворого
- правила виміру температури тіла, оцінка результатів, заповнення температурного листка
- на температурному листку позначити задані параметри пульсу, артеріального тиску, температури. Оцінити результати
- продемонструвати методику дослідження пульсу, артеріального тиску
- продемонструвати визначення основних показників дихання
- продемонструвати виготовлення дезрозчинів та методи утилізації вживаного одноразового інструментарію
- продемонструвати зміну білизни
- продемонструвати методику годування важкохворих
- доповісти особливості дієтичних столів
- продемонструвати техніку очисної, сифонної, масляної, крапельної та гіпертонічної клізми
- продемонструвати методу використання підкладного судна, сечоприймача та газовивідною трубки
- продемонструвати техніку гігієнічних процедур догляду за шкірою, слизовими оболонками
- підготувати необхідні матеріали та продемонструвати техніку проведення гігієнічних процедур по догляду ротової порожнини, носа та вушного проходу важкохворому
- продемонструвати техніку профілактики пролежнів
- доповісти правила поводження з померлою особою

15. Рекомендована література

Базова

1. Основи медсестринства: підручник (ВНЗ I—III р. а.) / В.М. Лісовий, Л.П. Ольховська, В.А. Капустник. — 3-є вид., переробл. і допов. — К. : ВСВ «Медицина», 2018. — 912с.
2. Касевич Н.М. Загальний догляд за хворими і медична маніпуляційна техніка: підруч. для студ. вищ. мед. навч. закл. I-III рівнів акредитації / за ред. В.І. Литвиненка. - 7-ме вид., випр. - К. : Медицина, 2017. - 424 с.
3. Касевич Н.М. Сестринська справа : підручник / Н.М.Касевич, І.О. Петряшев, В.В. Сліпченко та ін. ; за ред. В.І. Литвиненка. — 3-є вид., випр. — К. : ВСВ «Медицина», 2017. — 816с
4. Медсестринство у внутрішній медицині/ О.С. Стасишин, В.В. Стасюк, І.М. Бандура та ін., К. : ВСВ “Медицина”, –2019. - 496 с.

Допоміжна

1. Практикум з курсу "Сестринська справа у терапевтичному стаціонарі": навч.посібник / Т.В. Ащеулова, Г.В. Демиденко, К.М.Компанієць, І.В. Ситіна, О.А. Кочубей, С.О. Шаповалова; - Х., 2019 – 36с.

2. Догляд за хворими і медична маніпуляційна техніка: навч. посібник /Л.С. Савка, Л.І. Разінкова, О.І. Коцар; за ред. Л.М. Ковальчука, О.В. Кононова. – 3-є вид., переробл. і допов. — К.: ВСВ “Медицина”, 2017. – 600 с.

16. Інформаційні ресурси

1. <https://knmu.edu.ua/>
2. <http://repo.knmu.edu.ua/>
3. <http://pim1.kharkov.ua/navchalno-metodichna-direktoriya/spec-likuvalna-sprava/propedevtika-vnutrishnoyi-meditsini/>
4. <http://distance.knmu.edu.ua/login/index.php>
5. Офіційне інтернет-представництво Президента України - <http://www.president.gov.ua>
6. Верховна Рада України - <http://www.rada.gov.ua>
7. Кабінет Міністрів України - <http://www.kmu.gov.ua>
8. Міністерство освіти і науки України - <http://www.mon.gov.ua>
9. Міністерство охорони здоров'я України - <http://www.moz.gov.ua>
10. Всесвітня організація охорони здоров'я - <http://www.who.int>